

— Autentická výpověď o cikánské třídě ve Starém městě

V lokalitě Přední kruhy na staroměstském obecním katastru, který je dnes součástí areálu města Uherského Hradiště, stávala kdysi poměrně velká „cikánská osada“. Skládala se z několika dřevěných chatrčí a stanových přístřešků. Při stavbě železniční odbočky musela být tato nuzná obydlí stržena a správa státních drah dala pro obyvatele o kus dál upravit k bydlení patnáct vyřazených nákladních vagónů. Někdejší osada, jejíž existenci dnes už připomíná pouze olejomalba F. Dostálíka s názvem *Cikánský tábor ve Starém Městě*, se změnila ve vagónovou kolonii.

Podle evidenčních soupisů obývalo toto bizarní sídliště roku 1930 celkem 12 romských rodin s 61 osobami a roku 1940 už 18 rodin se 110 osobami. Zdrojem jejich živobytí bylo původně tzv. malé nebo také cikánské kovářství, jehož provozovatelé se zaměřovali na kování hřebíků, řetězů a drobného zemědělského náradí. Kováři však nemohli svým řemeslem příliš dlouho konkurovat produkci manufaktur a továren, a proto postupem času svou tradiční profesi opouštěli a nahrazovali ji nádenickou prací v Mayově cukrovaru nebo poslouhou u místních sedláků, především u T. Černého. Tyto jejich ekonomické aktivity měly však jen sezónní a příležitostný ráz a musely být doplňovány různou domácí výrobou nebo i některými způsoby příživnictví, zejména žebrotou, polním pychem a na nedalekém nákladovém nádraží krádežemi uhlí, které se pak za levný peníz prodávalo chudším odběratelům.

Jako kdekoli jinde vyznačovala se romská komunita ve Starém Městě, jejíž příslušníci se jmenovali buď Danielové nebo Holomkové, zřetelnou mladostí, neboť větší její polovinu tvořily děti a mládež. Obě tyto věkové kategorie zůstávaly negramotné nebo pologramotné. Školou povinné děti navštěvovaly vyučování zcela nepravidelně a někdy vůbec ne. Když byli jejich rodiče za to káráni, zdůvodňovali absence tím, že děti měly do chlapecké i do dívčí šestitřídky daleko a že jim chyběla obuv a někdy i dostatečné šatstvo.

Když bylo při inspekci obou staroměstských škol zjištěno, že 24 romských dětí školní docházku trvale zanedbávalo a učitelé jejich nepřítomnost přestali zapisovat do třídních knih, měla se sjednat okamžitá náprava zřízením cikánské třídy. Vyučování v této zvláštní třídě probíhalo od počátku listopadu 1940 do počátku února 1943. Ve školním roce 1940–1941

se ho zúčastnilo 20 romských žáků, o rok později 19 a v prvním pololetí školního roku 1942-1943 už jen 13. Do té doby ojedinělému experimentu věnoval mimořádnou pozornost všechny dobový tisk.

Z bohaté korespondence lze uvést např. zprávy Cikánská školička (*Národní listy* 14. 11. 1941), Škola pro cikánata (*Nový večerník* 19. 12. 1940), Cikánská škola se osvědčuje (*Lidové noviny* 1. 3. 1941), Cikánata ve škole (*Den* 1. 3. 1941 a pod stejným názvem rovněž *Našinec* 5. 3. a *Večerní Národní listy* 10. 3.), Pokus o převýchovu slováckých cikánů (*České slovo*

4. 3. 1941), Cikánská třída ve škole (*Večerník Národní práce* 5. 3. 1941), Cikánata se vzdělávají (*Svoboda* 11. 7. 1941) aj. Zájem o toto téma nepomíjel a s menší intenzitou pokračoval i po prázdninách.

Zpravodajství žurnalistů, jež vyhledávalo především senzace a v tomto duchu také o cikánské třídě informovalo, je třeba konfrontovat s autentickou výpovědí, kterou k tomu poskytuje nestránkovaná kronika chlapecké obecné školy ve Starém Městě. Příslušná pasáž, týkající se zřízení třídy, práce třídního učitele, učebního plánu a učebnic, dále školní docházky, chování, prospěchu a zdravotního stavu žáků a konečně sociální péče o romské děti ve školním roce 1940-1941, je proto pro věrohodnost uváděných údajů doslovně přetištěna v následujících řádcích.

Zvláštní třída pro cikánské děti.

Dne 5. listopadu 1940 bylo zahájeno vyučování ve zvláštní třídě pro cikánské děti. Zřízení této třídy bylo povoleno českou zemskou školní radou v Brně výnosem z 21. 10. 1940, čís. 60 662/40. Současně bylo pro tuto třídu systemizováno učitelské místo. Výzva ke zřízení této třídy vyšla přímo od zemské školní rady, která ve své zprávě o zemské inspekci školy, vykonané dne 8. května 1940, nařídila, aby bylo postaráno o vyučování cikánských dětí, které dosud nenavštěvovaly školu. Správa školy provedla soupis cikánských dětí školou povinných, na základě něhož místní školní rada a obecní zastupitelstvo požádaly zemskou školní radu o povolení zřídit zvláštní třídu pro tyto děti. Tří-

| František Dostálík: Cikánský tábor ve Starém Městě. Umístěno na městském úřadě ve Starém Městě, Uherské hradiště |
Foto MRK, A. Juránková |

da byla připojena k obecné škole chlapecké. Byla umístěna v suterénní místnosti (bývalé dílně pro ruční práce chlapecké) budovy obecné a měšťanské školy. Do třídy bylo přijato 20 žáků, 12 chlapců a 8 děvčat ve věku od 6 do 13 let. Vyučovalo se po 6 dní v týdnu, vždy dopoledne od 8,30 do 12 hod. Začátek vyučování a jednoduchá docházka školní byly upraveny s ohledem na zcela odlišný způsob života cikánských dětí a na značnou vzdálenost cikánské kolonie od školy. Do třídy byly přijímány pouze cikánské děti ze Starého Města.

Třídní učitel cikánské třídy.

Výchovy cikánských dětí se ujal člen učitelského sboru školy, učitel Josef Brzický. Častými návštěvami v cikánské kolonii seznamoval se s domácím prostředím, rodinným životem, řečí a zvyky svých svěřenců. Hlavní pozornost soustředil k docílení pravidelné docházky školní a k získání dostatečných prostředků k aspoň uspokojivému ošacení dětí pro zimní období školního roku. Ve třídě samé bylo mu překonávati velkou neukázněnost žáků, která měla své příčiny v náhlém přechodu z volného života do nového školního prostředí a v nedostatečné výchově domácí, v primitivním způsobu života a v demoralizujícím prostředí celé cikánské kolonie, kde v jednom vagónovém obydlí bydlí několik rodin. Nepatrné vědomosti z předškolního věku nesmírně ztěžovaly vlastní učitelskou práci ve třídě. Tento těžký a odpovědný úkol, vyžadující často velkého vypětí sil, konal obětavě a svědomitě se snažil dosáhnouti přiměřených vyučovacích výsledků.

Učebný plán – učebnice v cikánské třídě.

Všichni žáci bez rozdílu věku byli vyučováni jako žáci 1. postupného ročníku normální třídy. V příštím školním roce budou ve třídě zřízena dvě oddělení, takže třída bude organizována jako jednotřídní škola. V 1. pololetí bylo vyučováno podle „Slabikáře“ pro pomocné školy od Vlasty Novotné, v 2. pololetí byla zavedena „Poupata“ od Josefa Kožíška. Učebnic mohli žáci používat pouze ve škole. Z domova je přinášeli ušpiněné a velmi poškozené. Domácí učení bylo v cikánské kolonii úplně nemožné.

Docházka školní v cikánské třídě.

Docházka školní byla u cikánských dětí poměrně dosti uspokojivá. V zimním období většina žáků docházela pravidelně do školy. S příchodem jara začalo toulání dětí a útěk z domova. Běžnými příčinami nepřítomnosti ve škole byla onemocnění, zatčení rodičů, špatné zimní počasí, péče o mladší sourozence a útěk z domova. Průměrně bylo při vyučování přítomno 83 % žáků, nepřítomno 17 %, z toho 14 % omluveno a pouze 3 % neomluvena.

Chování a prospěch v cikánské třídě.

Ke konci školního roku bylo chování cikánských žáků dosti uspokojivé nejen ve škole, ale i mimo školu. Pouze žebrání dětí se nepodařilo odstraniti, ale nebylo při něm dřívější dotěrnosti. Krádeže se nevyskytly. I prospěch žáků byl zcela uspokojivý. Z 18 klasifikovaných žáků na konci školního roku měli 3 žáci prospěch výborný, 2 chvalitebný, 3 žáci dobrý, 6 dostatečný a 4 nedostatečný.

Zdravotní stav cikánských žáků.

Většina žáků měla po celý rok rýmu. Četné byly menší, neškodné kožní vyrážky na rukou, většinou z nečistoty. Z lehčích onemocnění byly velmi častými záněty očních spojivek, katary lehkého průběhu, bolesti zubů, svrab. Z těžších onemocnění byly kloubový revmatismus, oční katary, trachom. Žáci se léčí v rodinách. Ošetření poskytuje jim také poradna při Okresní péči o mládež. Těžší onemocnění léčili si žáci v zemské nemocnici v Uherském Hradišti. Všichni žáci byli očkováni proti neštovicím a posláni za vedení třídního učitele ke klinické prohlídce do zemské nemocnice v Uherském Hradišti.

Sociální péče o cikánské děti.

Příčiněním Okresní péče o mládež v Uherském Hradišti bylo umožněno ošatiti větší počet dětí obnošeným šatstvem a obuví. Z výnosu sbírky mezi žactvem uherskohradištských škol ve výši K 264,50 a z daru firmy Baťa K 300 bylo zakoupeno 9 párů obuvi v ceně K 577. Zbytek uhradilo rodičovské sdružení. Okresní péče darovala cikánským dětem 3 páry obuvi, 3 chlapecké obleky, 2 chlapecké kalhoty, 3 dívčí šaty a 2 svetry. V červnu daroval pan státní prezident dr. Emil Hácha K 500 na ošacení cikánských dětí a ministerstvo sociální a zdravotní správy poukázalo obecnímu úřadu K 2 000 na ošacení a stravování cikánských dětí. V zimním období od 12. prosince do 21. března dostávaly všechny cikánské děti ve škole vydatnou polévku.“

Je škoda, že tuto autentickou výpověď není možno konkretizovat vzpomínkami pamětníků. Poslední žijící žákyně romské třídy paní Helena Malíková totiž před čtyřmi lety zemřela. I tak nabízí však citovaný kronikářský záznam pozoruhodné informace o chodu této zvláštní třídy a dává nahlédnout do všedního života jejího žactva.

Romano džaniben – jevend 2006
Časopis romistických studií

Tento časopis vychází díky finanční podpoře Ministerstva kultury České republiky.

Tato publikace vznikla v rámci výzkumného záměru MŠMT 0021620825

“Jazyk jako lidská činnost, její produkt a faktor”

Publikace byla financována hlavním městem Prahou z Celoměstských programů na podporu aktivit národnostních menšin a integrujících se cizinců na území hl. m. Prahy pro rok 2006

Projekt byl podpořen z prostředků Nadačního fondu obětí holocaustu.

Vydává Romano džaniben
Ondříčkova 33, 130 00 Praha 3, tel.: 222 715 947, e-mail: dzaniben@email.cz, www.dzaniben.cz
bankovní spojení: 161582339/0300

Šéfredaktor: Peter Wagner
Výkonné redaktorky: Lada Viková a Helena Sadílková
Recenzovali: doc. PhDr. Jiří Nekvapil, CSc a Ass. Prof. Mag. Dr. Dieter Halwachs
Technická redaktorka: Eva Zdařilová
Sazba: Petr Teichmann
Tisk: PBtisk, Příbram
Obálka: Medvěďárka. leták z Augsburgu z 16. století
Převzato z: Hampe, Theodor: Die fahrenden Leute. (*Kočovní lidé*), Lipsko 1902.
Cit. in: Gronemeyer, s. 57 (viz článek)

Produkcí zajišťuje nakladatelství G plus G, s.r.o.,
Plavecká 14, 128 00 Praha 2
tel: 222 588 001, e-mail: gplusg@gplusg.cz, www.gplusg.cz

Náklad: 600 ks
Doporučená cena: 140 Kč
Roční předplatné: 280 Kč (včetně poštovného a balného)

ISSN 1210-8545
Evidenční číslo podle tiskového zákona: MK ČR E 6882

Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí. Obsah zveřejněných polemických článků nemusí být totožný se stanoviskem redakce. Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha č.j. NP 1360/1994 ze dne 24.6.1994.